

НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ЦИВІЛЬНОГО ЗАХИСТУ УКРАЇНИ

КАФЕДРА СОЦІАЛЬНИХ І ГУМАНІТАРНИХ ДИСЦИПЛІН

“Затверджую”:

завідувач кафедри СіГД

полковник служби ЦЗ

д. філософ. наук, професор

Рябініна О.В.

“ 22 ” червня_ 2019р.

ГЛОБАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ СУЧАСНОСТІ

**ТЕМА: “ ГЛОБАЛІСТИКА ЯК ТЕОРЕТИЧНЕ
ОБГРУНТУВАННЯ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ ”**

План

1. Умови формування глобалістики.
2. Структура та предметне поле глобалістики.
3. Філософія та методологія глобалістики.
4. Основні напрями розвитку сучасної глобалістики.

Час проведення: 2 години.

Окресливши предметне поле філософії глобалізації, слід сказати, що воно має певні спільні терени із глобалістикою. Становлення глобалістики як міждисциплінарної науки, що вивчає процеси і наслідки глобалізації, пов'язано із широким застосуванням міжпредметних синтезів.

Саме глобалістика дозволяє виявити і описати багатогранність проявів глобалізації. Але філософія глобалізації не збігається із глобалістикою. Якщо філософія глобалізації має достатньо чітко окреслений предмет дослідження, то предмет глобалістики має розмиті контури. Його визначення зазнає коливань від претензій на побудову метатеорії глобалізаційного процесу до узагальнень емпіричних досліджень міждисциплінарного характеру.

1. Умови формування глобалістики.

Сучасний етап розвитку світового співтовариства вимагає формування нової галузі міждисциплінарного наукового знання - глобалістики. В цьому процесі виділяють три етапи. На першому з них (кінець 1960-х - кінець 1980-х рр.) глобалістика в основному, складалася в контексті осмислення глобальних проблем людства. Особливу роль в цьому відіграли виступи прихильників Пагоушського руху та праці Римського клубу, а також дослідження вчених екологів з різних країн світу.

Римський клуб було створено 1968 р. в Римі. Ініціаторами створення клубу був Ауреліо Печчеїта О. Кінгом. Римський клуб міжнародна неурядова організація, що об'єднує в своїх рядах учених, громадських і політичних діячів різних країн світу. Юридично Римський клуб зареєстрований у Швейцарії. Головна мета - сприяти усвідомленню труднощів, що виникли перед людством; та шляхом впливу на суспільну свідомість, намагатися виправити нинішню ситуацію. Аналізуючи діяльність Римського клубу, його творець і лідер Ауреліо Печчеї, сформулював "Основні цілі людства", які виклав у своїй книзі "Людські якості".

Сам термін «глобалістика» почав широко застосовуватись у 1970 - ті роки ХХ століття, але широкого вжитку не набув. Про його зміст серйозно заговорили в другій половині 1990 - х років, коли увага вчених була зосереджена на дослідженнях глобальних проблем сучасності та осмисленні глобалізаційних процесів. До цього часу був накопичений значний теоретичний та фактичний матеріал. Зокрема, було з'ясовано та впроваджено в науковий та загальнонавчаний дискурс такі поняття як «глобалізація», «глобалістика», «глобальний світ», «глобальні проблеми сучасності», «антиглобалізм» та інші.

Другий етап розвитку глобалістики за часом збігся з руйнуванням соціалістичної системи, що зумовило нову розстановку сил на міжнародній арені в кінці ХХ ст., коли перед ученими повстало завдання осмислення кардинальних змін і сформованої нової суспільно-політичної ситуації. Це послужило імпульсом, щоб повернути наукову думку від вивчення наслідків

до аналізу причин змін які відбуваються на планеті. Саме тоді, в 1990-і рр., розпочинається активне осмислення процесів глобалізації.

Глобалістика як теорія і практика тісно пов'язана з реаліями суспільного життя. Цим пояснюється те, що різні напрямки і течії глобалістики досить яскраво виявили себе вже на перших етапах її становлення, коли протистояння двох ідеологічно ворожих суспільно-економічних та політичних систем обумовило її розвиток в рамках двох основних шкіл (західної і радянської). У наступний період позиції цих шкіл зблизилися під впливом нових реалій світової політики, перспектив розвитку світового ринку, а також загальних оцінок рівня екологічної загрози.

З 2000-х рр. починається новий (третій) етап розвитку глобалістики, пов'язаний із становленням основних форм її існування в якості самостійної галузі наукового знання. У теоретичному плані третій етап пов'язаний з осмисленням широкого спектру глобальних соціоприродних процесів. На сьогодні глобалістика в наукових колах трактується, по-перше, як наукова дисципліна (М. А. Чешков); по-друге, як сфера суспільної практики (І. А. Василенко), а також як над дисциплінарна галузь наукового знання (А. М. Чумаков). При цьому деякі вчені взагалі відмовляють їй у праві на існування.

Таким чином, глобалістика на сучасному етапі розвитку визначається як сфера теорії і практики, в центрі уваги якої є вивчення процесів глобалізації та наслідків, які вона породжує. В цьому аспекті, слід зазначити, що останні не зводяться лише до екологічних проблем сучасності, це проблеми в економічній, в політичній, в соціокультурній сферах які взаємопов'язані одна з одною і обумовлюють існування одна стосовно іншої.

2. Структура та предметне поле глобалістики.

Глобалістика - це нова інтегративна галузь наукового знання, що охоплює філософські, гуманітарні, і природничо-наукові аспекти вивчення глобальних явищ і процесів. Поняття глобалістики може використовуватись як у широкому значенні, так і у вузькому.

В широкому значенні глобалістика - це сукупність наукових, філософських, культурологічних і прикладних досліджень, які спрямовані на вивчення різноманітних аспектів глобалізації та наслідків, які вона породжує. В цьому аспекті трактування до глобалістики слід віднести: теоретичні результати цих досліджень, їх практичну реалізацію, при цьому необхідно враховувати багатоаспектність самих глобалізаційних процесів, а саме їх політичні, економічні, екологічні, соціокультурні складові, які мають як локальні, так і глобальний вимір реалізації.

У вузькому значенні під глобалістикою слід розуміти міждисциплінарну, комплексну галузь наукових досліджень, які спрямовані на з'ясування сутності, сенсу та спрямованості глобалізаційних процесів, причин їх виникнення та тенденцій розвитку світового співтовариства, а також охоплюють передбачення результатів розгортання глобалізаційних

процесів для унеможливлення або зменшення негативних впливів на розвиток людства.

В сучасній філософській літературі досить часто при розгляді структури глобалістики виокремлюють такі аспекти як соціологічний, антропологічний, культурологічний, екологічний, економічний та політичний. Наприклад, економічний аспект: охоплює дослідження становлення єдиної економічної системи, діяльність транснаціональних корпорацій та долю національних держав, міжнародної безпеки в процесі становлення геоekonomіки.

Політичний аспект глобалістики містить у собі такі проблеми як новий світопорядок, глобальні реформи міжнародних відносин, стратегії світового розвитку.

Антропологічний аспект охоплює вивчення взаємовідносин людини та природи і першочергово досліджує проблеми виживання людського роду. Проблема виживання пов'язується лише з дослідженням глобальних проблем сучасності.

Культурологічний підхід передбачає вивчення сучасних та класичних цивілізацій, дослідження проблем пов'язаних з становленням єдиної глобальної культури. Проблема становлення людини в умовах розгортання глобалізаційних процесів, кризи культури сучасного суспільства, дегуманізацію культури в процесі розгортання глобалізації.

Екологічний аспект, містить у собі розгляд таких питань як конфлікт між природою і людиною, як наслідок діяльності людства, проблему народонаселення та, можливі шляхи подолання цих конфліктів, перспективи розвитку світового співтовариства.

Соціальні аспекти глобалістики: охоплюють такі тематизації, як соціальна організація суспільства в умовах глобалізації світу, соціальне прогнозування та моделі глобального розвитку.

До філософських досліджень глобалістики слід віднести: місце і роль соціоприродних процесів в бутті людини, дослідження фундаментальних принципів людського буття, виходячи з яких соціоприродні процеси сприяли досягненню ідеї цілісного єднання людства.

Структура методології глобалістики характеризується її предметом. Розрізняють два основних підходи до визначення предмету глобалістики: як вивчення актуальних глобальних проблем (вузький підхід), та як дослідження світу у цілісності всіх форм буття людства.

Методологія згідно з якою предмет глобалістики полягає у вивченні актуальних глобальних проблем, побудована на трьох взаємопов'язаних принципах:

- застосуванні глобальних підходів до масштабних, комплексних світових проблем, що відображають постійно зростаючу взаємозалежність всіх країн в рамках єдиної планетарної системи;
- першочерговий розгляд довгострокових наслідків глобальних процесів, пов'язаних з ними політичних рішень і практичних заходів щодо їх реалізації;

- розгляді всього комплексу сучасних проблем: політичних, економічних, соціальних, культурних, технічних, природоохоронних і т.д., які визначаються терміном «глобальна проблематика».

Проблема виживання людства є основною в глобалістиці. Вона охоплює широке коло питань і не зводиться ише до задоволення економічних потреб (бідності чи багатства), а виживання біосфери, екосистеми.

Основним завданням глобалістики постає вивчення причин глобальних змін в світі та тих проблем, які вони породжують. Глобалістика виконує низку соціально значущих функцій. Зокрема, інтегративну, світоглядну, прогностичну, аксіологічну. Особливо цереалізується через взаємодію науки та практики, діяльності багатьох вчених, політиків, громадських діячів по-новому подивитись на сучасний світ і щоб кожна людина усвідомила свою приналежність до подій у світі, переоцінила своє ставлення до себе, до інших людей, до природи, до світу в цілому.

Отже, з огляду на вище сказане, можна стверджувати, що глобалістика є особливою галуззю знання, оскільки вона не схожа ні на одну з конкретних дисциплін, так як являє собою інтегроване знання про соціоприродні процеси, межі яких мають планетарний характер. На відміну від всіх інших наук, які займаються вивченням лише окремих аспектів, фрагментів дійсності, глобалістика спрямована на вирішення комплексних життєво важливих для всього людства проблем.

3.Філософія та методологія глобалістики.

З'ясування сутності глобалістики вимагає з необхідністю існування її в межах філософського знання, для того щоб всебічно та комплексно дослідити явище глобалізації та дати відповідні висновки, передбачити можливі шляхи розвитку світового співтовариства. Під філософією глобалістики розуміється місце і роль соціоприродних процесів у бутті людини. Розглядаються які поправки при осмисленні свого існування повинна внести людина, якщо вона стане співвідносити своє буття з соціоприродними процесами, що відбуваються у світі.

Філософія глобалістики виходить з ідеї цілісності та єдності планети і живих істот, що її населяють вона повинна знайти фундаментальні принципи людського буття, які стали б сприяти досягненню ідеї цілісного єднання.

До філософсько - методологічних досліджень глобалістики слід віднести синергізм. Синергетика є новим і досить актуальним напрямком в дослідженні глобальних проблем і процесів. **Синергетика** (від грец. Synergetikos - спільний, узгоджений) - наукова дисципліна, що вивчає зв'язки міжелементами структури підсистемами), які утворюються у відкритих системах (біологічних, фізико-хімічних, геолого-географічних і, можливо, глобальних) завдяки інтенсивному (потоківому) обміну речовиною, енергією та інформацією з навколишнім середовищем у неврівноважених умовах. У таких системах спостерігається узгоджена поведінка підсистем, у результаті чого зростає ступінь її впорядкованості (зменшується ентропія), тобто розвивається процес самоорганізації. Сучасна синергетика являє собою

систему концепцій, що описують закономірності будови, функціонування та еволюції відкритих систем, до яких можна віднести як сукупність глобальних проблем і процесів, так і систему глобального світу в цілому. Основні положення синергетичної концепції самоорганізації можуть бути також екстрапольовані на процеси глобалізації.

Глобальний світ є відкритою системою, неврівноважений стан якої характеризується нестабільністю однополярного світу і світовою економічною кризою. Між акторами глобального світу, які являють собою сукупність його підсистем, відбувається інтенсивний обмін ресурсами матеріальними (сировина, енергія, товари), технологіями, ідеями, досягненнями культури, мистецтва.

Система, що оточує глобальне середовище периферійного світу може розглядатися як сукупність складових її (оточення) об'єктів, що знаходяться в динаміці. В складі світової глобальної системи реалізується інтенсивна інформаційно-комунікативна взаємодія, а також взаємодія інформаційних полів її об'єктів.

Розрізняються процеси організації та самоорганізації. У контексті глобальної системи можна говорити про становлення нового світового порядку, заснованого на якихось ліберальних економічних, політичних та ідеологічних стандартах. Організація, на відміну від самоорганізації, може характеризуватися, наприклад, утворенням однорідних стабільних статистичних структур, типовим прикладом яких можуть бути глобальні і великі регіональні організації такі, як ООН, НАТО, ЮНЕСКО та ін. Більш того, ряд великих регіональних організацій (ЄС,) по мірі включення у свій склад нових членів проявляють все більше ознак глобальності.

Процеси самоорганізації відбуваються в середовищі поряд з іншими процесами, зокрема протилежної спрямованості, і можуть в окремі фази існування системи як переважати над останніми (прогрес), так і поступатися їм (регрес). Так, процес самоорганізації в ряді регіонів світу характеризується очевидними ознаками регресу. Однак сама система довгий час була досить стійкою, поки не розпочалася криза однополярного світу. Самоорганізація може мати в своїй основі процес перетворення чи розпаду структури, що виникла раніше в результаті процесу реорганізації. Сьогодні глобальна система переживає процес свого перетворення і поступового переходу до конфігурації багатополярного світу. Оскільки однополярний світ є досить розвиненою системою, то його перехід до багатополярної структури можливий тільки через кризу системи, точкою біфуркації якої є сучасна світова економічна криза. Можливо, наслідки світової економічної кризи і будуть таким «стрибком», а сама криза стане переломним моментом переходу системи однополярного світу в більш стійку систему багатополярності. Кризу можна розглядати як фазовий перехід до формування нової «кристалічної решітки» світової цивілізації.

Якщо вести мову про методи, які використовуються в межах глобалістики то тут слід перераховувати всі методи окремих наук, та їх внесок в дослідження всіх складових глобалізаційних процесів, тому що в

глобалістиці задіяні філософія, культурологія, політика, економіка, екологія, ідеологія.

В рамках філософсько-методологічного підходу досліджуються філософські засади, сутність, генезис глобальних процесів, розглядаються найбільш загальні питання про соціально-політичні, економічні перетворення, необхідних для успішного вирішення глобальних проблем і оптимізації протікання процесів, що лежать в їх основі.

У філософії глобалістики є два підходи до проблеми існування людини. Перший підхід можна позначити як сцієнтистсько-технократичний. Він розглядає проблему людини утилітарно-прагматично, тобто передбачає подальше вдосконалення людини шляхом розвитку її "нових якостей". Такий підхід розвивається в рамках Римського клубу і був першим в історичному плані.

Другий підхід виник як альтернатива першому він передбачає повернення людині справжності, яка була втрачена в ході її історичного розвитку. Основна ідея даного підходу лежить у відповідальності людини за своє буття. Цей напрямок в глобалістиці виходить із філософії екзистенціалізму.

4. Основні напрями розвитку сучасної глобалістики.

В даний час можна виділити наступні п'ять напрямків в глобалістиці.

1. Технократична глобалістика прихильники цього напрямку виходять з того, що оскільки науково-технічний прогрес є головною причиною загострення глобальних проблем, то, вирішення цих проблем можливе лише шляхом подальшого вдосконалення техніки.

«Технотронну ідилію» пропагує З. Бжезинський. Його футурологічний проект пов'язаний з «технологічною елітою», до складу якої входять учені і техніки, котрі, скинувши владу партій і профспілок, забезпечать свідомий контроль за розвитком суспільства й особисту свободу його громадян.

Теорії «технотронного» і «постіндустріального» суспільства в дещо модифікованому вигляді дістали свого продовження в доповіді О. Кінга (ФРН) Римському клубу «На радість і горе, мікроелектроніка і суспільство». У доповіді дано комплексну оцінку впливу сучасної мікроелектроніки на повсякденне життя людей, на перебіг економічних і соціокультурних процесів. «Рожеве майбутнє» людства — це результат методології так званого технологічного детермінізму.

2. Постіндустріальна глобалістика представники цього напрямку вбачають причини глобальних проблем у змінах які відбуваються в політичній, соціальній та економічній структурах суспільства, викликаних переходом від індустріального до постіндустріального суспільства. З виникненням глобального постіндустріального суспільства, глобальні проблеми будуть вирішені.

До цих учених належить Д. Белл. Він вважає, що визначальним фактором розвитку в «постіндустріальному суспільстві» має бути не капітал, а нове знання і влада у вигляді «нового класу» технократів і

висококваліфікованої інтелігенції. На його думку, «індустріальне суспільство» характеризується п'ятьма головними ознаками:

- зміщення акцентів з виробництва товарів на виробництво послуг;
- поява і поширення впливу «нового класу» технократів і інтелектуалів;
- визначальна роль теоретичного знання як «нервового вузла соціальної системи», джерела її розвитку і підґрунтя вибору політики майбутнього;
- здійснення свідомого контролю над технологічним зростанням, що має спричинити принципово нову форму суспільної еволюції;
- розроблення нової «інтелектуальної технології», яка позбавить анархії стихійного ринку завдяки широкому застосуванню системного аналізу, теорії ігор, імітаційного моделювання і сучасних методів опрацювання й аналізу інформації на комп'ютерних системах.

На думку автора «Третьої хвилі» О. Тоффлера, «супер індустріальному суспільству» майбутнього доведеться зіштовхнутися ще в небачених масштабах із проблемами безробіття, дефіциту продуктів харчування, енергії тощо.

3. Еколого-популістська глобалістика, прихильники цього напрямку бачать джерело загострення глобальних проблем у взаємодії суспільства і природи. На їхню думку, для вирішення глобальних проблем необхідно звести воедино новітні досягнення природничих наук і використовувати їх при прийнятті політичних рішень, що, в кінцевому рахунку, дозволить усунути антропогенні наслідки технічного прогресу. Ключ до вирішення проблем, лежить в "альтернативному світогляді" або так званому "третьому шляху".

Перераховані три напрямки глобалістики реалізують ідею "утилітарно-прагматичного" підходу до вирішення проблеми людини.

У рамках другого підходу, тобто надання справжності людському буттю розвивається "екзистенційно-культурна глобалістика" і "еволюційно-детерміністська".

4. Екзистенційно-культурна глобалістика, для представників цього напрямку характерний більш широкий погляд на генезис глобальних проблем. В якості основної причини їх загострення можна назвати дегуманізацію культури. Рішення сучасної кризи бачиться у поверненні справжнього гуманізму, де людина буде нести відповідальність за своє буття.

5. Еволюційно-детерміністська глобалістика. Представники цього напрямку вважають, що феномен техніки має онтологічний статус, тобто технічний прогрес - це частина еволюції природи. Людство має лише правильно налаштуватися на цей еволюційний процес, а "мудрість" природи сама вирішить виниклу кризу.

Сучасні парадигми глобалістики сформувались наприкінці ХХ ст, на базі методологічного розмежування в світі склалося сім відносно самостійних шкіл глобалістики.

Першу школу репрезентує Римський клуб. Вона застосовує методологію визначення «Межі зростання». Досягнення цієї школи полягають в результативних спробах моделювання світової динаміки на підставі глобальної моделі Дж. Форрестера. Для цього брались п'ять взаємопов'язаних змінних величин: населення, капіталовкладення, використання невідновлюваних природних ресурсів, забруднення навколишнього середовища, виробництво продуктів харчування. Було запропоновано робочу гіпотезу про дисфункціональність глобальної системи. У ході її перевірки було доведено, що в разі збереження наявних тенденцій зростання людство дуже швидко наблизиться до крайньої межі демографічної та економічної експансії. Значення цих результатів полягає в тому, що вони вказують на справжні причини проблем глобального розвитку: панування і жорсткий егоцентризм транснаціональних корпорацій, псевдосуверенітет багатьох держав, конфліктна конкуренція між ними, егоїстичний дух елітаризму західної цивілізації, дезінтеграція людського співтовариства. Модель Дж. Форрестера була досить грубою та не враховувала величезного числа вторинних факторів, що впливають на розвиток людства, вирішено було продовжити дослідження в області глобального моделювання. Так з'явилася модель "Мир-3", створена фахівцем в області системної динаміки Деннісом МЕДОУЗОМ, за економіко-математичною методологією Д. Форрестера. Результатом стала поява нашумілої доповіді за назвою "Межі росту", представленої 12 березня 1972 р. у Вашингтоні, у Смітсонівському інституті. В ній стверджувалося, що через 75 років сировинні ресурси планети будуть вичерпані, що разом з нестачею продовольства призведе до глобальної кризи небачених масштабів і поставить під сумнів подальше існування людства.

Особливого значення в глобальному розвитку набувають «якості людини». Фундатор Римського клубу А. Печчеї зазначав, що саме в людині містяться джерела всіх наших проблем, у ній зосереджені всі наші прагнення і сподівання, усі засади і звершення. Печчеї пропонує шість, як він називає "стартових" цілей, які пов'язані з "зовнішніми межами" планети; "внутрішніми межами" самої людини; культурною спадщиною народів; формуванням світового співтовариства; охороною навколишнього середовища та реорганізацією виробничої системи.

Коротка характеристика для кожної **цїлі** виглядає наступним чином.

Перша мета: зовнішні межі.

Присутність людини на планеті, її діяльність обмежується біофізичними межами ("зовнішніми межами") Землі. Отже, людина у своїй діяльності, повинна виходити з можливостей навколишньої природи, не доводячи їх до крайніх меж.

Друга мета: внутрішні межі.

Ця мета вказує на те, що не тільки планета, але й можливості самої людини мають фізичні та психологічні межі. Створюючи власну культуру, цивілізацію, тобто штучне середовище, людина змушена з одного боку гранично напружувати й виснажувати внутрішні резерви свого організму, а з

іншого, через недостатність навантаження йде деградація її біофізичних здібностей.

Ідея цієї мети (а вона є центральною для А. Печчеї) полягає у вдосконаленні людини, розкритті її нових потенційних можливостей.

Третя мета: культурна спадщина.

Розвиток технологічної цивілізації веде до уніфікації культури. Тому тільки дбайливе ставлення до культурної спадщини допоможе зберегти унікальність різних культур. І хоча організації типу ЮНЕСКО проводять певну роботу, але цього явно недостатньо.

Четверта мета: світове співтовариство.

Інтеграція в єдине світове співтовариство дозволяє більш ефективно регулювати міжнародне життя, і отже є більш ефективним способом співіснування. Однак, такий стан справ не відповідає інтересам великих держав, а також ряду егоцентричних держав. Тому необхідно переосмислити ідею національної держави, щоб знайти шляхи для перетворення нинішньої світової системи у світове співтовариство.

П'ята мета: середовище проживання

Проблема полягає в тому, як розмістити на планеті людей, чисельність яких через кілька десятиків років стане вдвічі більше нинішнього.

Шоста мета: виробнича система.

Виробничому істеблішменту належить у сучасному світі ключова роль. Однак, збої в економічних механізмах, незалежно від того, що управляє - ринок або план - стають відчутніше. У чому філософські причини економічних проблем, і якою має бути економічна система майбутнього, щоб забезпечити безперервно зростаючу чисельність населення планети.

Методологічним орієнтиром для напрацювань *Римського клубу* є людина в її цивілізаційних вимірах. Численні доповіді Римському клубу залежно від світоглядних переконань їхніх авторів спирались на філософську антропологію марксизму, екзистенціалізму, фрейд-марксизму.

Другу школу глобалістики репрезентує Інститут всесвітніх спостережень (США, Вашингтон). Йому належать розробки проєктів під назвою «Стан світу». Засновник школи Л. Браун спирався на парадигму «сталого розвитку». Генеральна Асамблея ООН ухвалила на базі цієї концепції спеціальну резолюцію «Екологічна перспектива до 2000 року і надалі», згідно з якою сталий розвиток має бути керівним принципом діяльності ООН, урядів і приватних підприємств, громадських організацій і установ. Ця школа визнає існування планетарних меж економічного зростання. Її представники вважають, що людство споживає значно більше ресурсів, ніж дозволяють закони стабільного функціонування глобальних екосистем, тому необхідно, по-перше, зупинити глобальний демографічний вибух у країнах, що розвиваються; по-друге, переглянути концепції економічного зростання західного типу. Вищу мету програми сталого розвитку її ініціатори бачать у пошуках нових шляхів, які б забезпечили прогрес людства не тільки в елітарних регіонах і на короткий період, а на всьому глобальному просторі і на довгу перспективу.

Третя школа — ноосферологічна В.І.Вернадського він разом з Е. Леруа і П. Тейяр де Шарденом проголосив необхідність глибокого філософського аналізу діяльності людини, з'ясування ролі розуму на землі, які схилиються до наступної точки зору: розвиток біосфери не тільки увінчався появою тонкої сфери (оболонки), що охоплює поверхню Землі, - сфери розуму, але саме нова якість (глобального) розуму зобов'язана бути врівень соціально - політичним, екологічним та етичним викликам сьогодення і майбутнього, надав поняттю «ноосфера» природничо-наукового, біогеохімічного змісту. В XX столітті чимало філософів почали розглядати ідею ноосфери як світоглядну настанову, що пропонує для розв'язання глобальних проблем відмовитися від цінностей суспільства споживання, усвідомити важливість самообмеження з метою збереження природи . Як глобаліст Вернадський захищав свободу наукових досліджень, вільний обмін науковою інформацією, співпрацю вчених усіх країн.

Четверта школа - універсального еволюціонізму засновником якої вважається М. М. Мойсєєв У рамках вчення про ноосферу М. М. Мойсєєв та інші автори розробили принцип коеволюції (спільної, взаємозумовленої еволюції) соціуму і біосфери, пов'язаної з можливістю регулювання науково-технічного поступу в межах цивілізаційного процесу. М.Мойсєєв визначив епоху ноосфери як час в історії людства, впродовж якого людський розум буде здатний визначити умови, неодмінні для забезпечення коеволюції природи і суспільства, коли стане формуватися колективна воля людей, необхідна для розвитку процесу ноосферогенезу. Ці умови одержали назву екологічного імперативу. Його практичною конкретизацією на сучасному етапі є концепція сталого розвитку. Цю концепцію визначимо як систему філософських поглядів про сутність і закономірності формування інтегрованої сфери відповідальності людини за коеволюцію соціуму і середовища його існування з урахуванням загальнолюдських гуманістичних цінностей. Роль гуманістично-ноосферного підходу як методології розв'язання глобальних проблем сучасності полягатиме в практичній реалізації таких основних шляхів формування ноосфери : а) розробка нових духовних цінностей; б) діяльність людини на основі наукового розуміння природних і соціальних процесів і гармонійного поєднання з їх законами; в) здійснення принципу ненасилля як внутрішній, так і в зовнішній політиці; г) інтеграція культури Сходу і Заходу, Півночі й Півдня із збереженням унікальності кожного етносу; д) розгортання інформаційно-комп'ютерної революції. Цю школу називають також школою глобальної екології, тому що нею запропоновано нову етику ставлення людини до природи — етику «екологічного імперативу». У межах цієї школи розроблено глобальну комп'ютерну модель «Гея», за допомогою якої прораховані наслідки світової ядерної війни («ядерна зима»), доведено можливість світових угод кооперативного типу для розв'язання глобальних проблем, запропоновано ідею створення «Інститутів злагоди» для досягнення стабільних і ефективних компромісів.

П'ята школа ввійшла в історію глобалістики під назвою «Школа мітозу біосфер». Її репрезентують французькі послідовники вчення Е. Леруа, П. Т. де Шардена і В. І. Вернадського про ноосферу. Суто практична праця Міжнародного інституту екотехніки в галузі космонавтики спрямована на створення штучних біосфер малого масштабу із заданими якостями. Досягнуті результати, на думку М. Нельсона, можна також використовувати для поліпшення земної біосфери і для формування ноосфери. Суть ноосфери такому розумінні тлумачиться як гармонійний синтез біосфери і техносфери. При цьому поняття «техносфера» за змістом є тотожним поняттю «глобатех», але «глобатех» на відміну від «техносфери» поширюється за межі планети. Експансія «глобатеху» в космосі означає, що повна екологічна рівновага можлива лише в разі виходу за межі земної біосфери в космос. На цьому підґрунті «ноосфера» перетворюється у важливий фактор еволюції Всесвіту. У розробках школи мітозу біосфер відчувається вплив філософії російського космізму.

Шоста школа заснована Д. М. Гвішиані, відома у глобалістиці як школа контрольованого глобального розвитку. Створена з метою опрацювання системи моделей альтернативного глобального розвитку й оптимальних управлінських стратегій. Пропонує розвивати глобалістику з позицій загально соціологічної теорії і методології історичного матеріалізму. Перехід до інформаційного суспільства розглядає як магістральний шлях розв'язання глобальних проблем.

Сьома школа має назву «Світ-системна парадигма» (А. Г.Франк, Ф. Бродель, І. Валлерстайн, С. Амін та ін.) першість у її створенні належить французькому історику Ф. Бродель, оскільки в своїй головній роботі - «Матеріальна цивілізація, економіка і капіталізм XV - XVIII ст.» він висунув і на прикладі історичної еволюції різних регіонів планети, і в першу чергу - Заходу, обґрунтував поняття «світ-економіки». Основна ідея роботи полягала в тому, що в XV - XVIII ст. з розрізнених економічних зонах Європи - Генуї, Антверпена, Ганзи, Леона, Лондона і т.д. складається єдиний західний «світ-економіка» з його специфічною структурою і логікою розвитку. Згодом він, за рахунок географічних відкриттів, військових експансій і засобів сполучення розширився до глобальних меж, в тій чи іншій мірі підпорядковуючи собі інші (локальні) «світи-економіки». Навпаки, С.Амін і А.Г.Франк вважають, що світосистеми склалися задовго до виникнення і розвитку капіталізму, а саме в давнину і середньовіччя (Єгипет, Римська імперія, імперія монголів, Османська імперія і т.п.).

Нинішній провідний представник цієї теорії - американський соціолог Е. Валлерстайн, який в головній роботі - «Світ-система»: минуле, сьогодення, майбутнє »(1972 - 1974) виклав структурні і динамічні параметри світу. Його основна теза полягає в тому, що з певного моменту часу світ інтегрований в систему, структура якої включає 3 сектора - метрополію (Захід); напів периферію (колись СРСР, зараз Китай, Індія, Бразилія); периферію (країни з.в. третього світу, тобто відсталі, що живуть на узбіччі історії народи Африки, Південно-Східної Азії). Валлерстайн схильний думати: світо

системи з моменту свого зародження (1490) тільки зміцнювалися і зростали, незважаючи на видимі їх зміни. Змінювалися центри світосистеми – Західна Європа, Англія, США, але еволюція її структури триває аж до сьогоднішнього дня. Сьогодні центрами світової економічної і політичної активності є Нью-Йорк і Вашингтон, Лондон, Париж, Франкфурт-на-Майні, Токіо. Саме тут відбувається прийняття доленосних для всіх сучасних держав і народів - рішень.

Таким чином, методологічним ядром глобалістики, так само як і генератором нового - глобального світогляду, є філософія, яка узагальнює, синтезує і каналізує суперечливий досвід життя та діяльності людини і суспільства в умовах глобального світу. Для цього вона користується процедурами рефлексії глобальних процесів, узагальнення даних, отриманих приватними науками, послідовної концептуалізацією досліджуваного предмета, методологічної «розшифровкою» складних хитросплетінь, які існують всередині глобальної світоцілості. Крім того, саме філософія націлює на двомасштабне сприйняття кожної з глобальних проблем: з одного боку, вона бачить її в якості самостійної проблеми, з іншого, як складову частину загального процесу глобальної взаємодії суспільств сучасного типу і природи.

В такому аспекті філософія є генератором міждисциплінарних підходів і синтезів, а значить, її мета не виглядає настільки далекою і абстрактною, як це малюється представникам конкретних наукових напрямків.

Питання для самоконтролю:

1. Чи є тотожними терміни «глобалізація» та «глобалістика»? Якщо між ними існують відмінності, то у чому вони полягають?
2. В чому полягає необхідність нової галузі міждисциплінарного наукового знання – глобалістики?
3. Визначте предмет глобалістики та її структуру?
4. Яку філософську методологію використовує глобалістика?
5. Назвіть шість стартових цілей визначених А.Печчеї, та досягнення Римського клубу.
6. На що спрямована діяльність сучасних шкіл глобалістики?